

STREIF FRA PRESTEUTDANNELSEN I DAGENS AFRIKA

av

HAAKON FLOTTORP

I

Nye øyne kan stundom se ting som rutinen dekker til. Så muligens kan det ha sin betydning at jeg allerede nå, etter bare ti måneder ved det lutherske teologiske college på Makumira i Tanzania, noterer ned noen inntrykk.

Vår institusjon er et fellesforetagende for de syv lutherske synodene som danner Den evangelisk-lutherske kirke i Tanganyika, med ca. 450 000 medlemmer, ca. 1 900 kirkehus og ca. 240 prester. Studenttallet ligger gjerne opp under hundre, med enkelte studenter også fra Kenya og Nigeria, og noen brødrevenner (herrnhuterne samarbeider også med anglikanerne i sin presteutdanning). Studentenes utgifter betales av de respektive synoder, så alt er «fritt». Lærerkollegiet består av to tyskere, tre amerikanere, to afrikanere, en svenske og en nordmann; de fleste har vært på Makumira bare i to år eller mindre. Undervisningsplikten er 15 timer pr. uke, og studentene har ca. 25 timer. Det blir atskillig mindre «lesestudium» enn hjemme, men biblioteket er sannsynligvis bedre enn ved noen annen av de 20 utdanningsinstitusjonene for prester og evangelister i Øst-Afrika. Tre av disse institusjonene gir ved siden av vanlig presteutdanning også undervisning for et «Diploma in Religious Studies» ved University of East Africa; eksamen tas lokalt og skriftlig, og besvarelsene vurderes av universitetsoppnevnte sensorer. Også dette diplom-kurset gir grunnlag for ordinasjon. Fra 1967 vil det ved Makumira ta fire år (som det vanlige kurs), hittil har det vært lagt opp over tre år. Opptakingsgrunnlaget er tolv års skolegang, mens det andre kurset krever ti.

Til Øst-Afrika regnes vanligvis Kenya, Tanzania og Uganda, disse tidligere britisk-administrerte territoriene som ble selv-

stendige 1961–64. De har tilsammen ca. 25 millioner innbyggere. Av Tanzanias 9 millioner regnes vel 2 millioner som kristne (ca. halvparten katolikker), og det samme tall for de to andre hovedgruppene, muslimene og de som lever i tradisjonell afrikansk tro. Forholdene varierer sterkt fra sted til sted; mellom Arusha og Moshi, omkring Kilimanjaro, lever en stamme med kristne folkekirker, chaggaene, en frukt av tysk misjonsarbeid; mer enn halvparten av alle chaggaer er lutheranere. Men andre stammer kan være nesten uberørt av kristen misjon.

Urbaniseringen er kommet i gang også i Øst-Afrika (Nairobi, Dar es Salaam, Kampala, Kisumu og Mombasa er storbyer), men ennå bor mindre enn 5 % av befolkningen i bysamfunn. Industrialiseringen er kommet lengst i Kenya, som har et naturlig sentrum i Nairobi (mer enn en kvart million innbyggere). Men jordbruket vil i en uoverskuelig framtid være ryggraden i Øst-Afrikas økonomi.

Gjennomsnittsinntekten ligger på ca. 400 kroner i året, men de fleste kristne tjener nok mere. På kaffe-plantasjene omkring Makumira har arbeiderne 50 kroner måneden pluss kostpenger, og familiene hjemme driver et jordstykke som nok gir dem maten og litt til klær. Våre afrikanske tjenere skal ha 5 kroner dagen etter tariffen. Det gir en kontant-inntekt på ca. 1500 kroner i året, et lønnsnivå som omtrent svarer til håndverkernes, men disse siste kan komme atskillig høyere; jeg kjenner en som tjener 6000 kroner, det samme som skolens sekretær; på dette lønns-trinn begynner også folkeskolens lærere.

Men i vår lutherske kirke ligger prestelønningene på ca. 350 kroner måneden. Det gir ikke sjelden en årlig kontantinntekt på under 3000 kroner, da menighetene ofte ikke klarer sin forpliktelse overfor presten.

II

Dermed har jeg rørt ved det som er problem nr. 1 for den teologiske utdannelse i Øst-Afrika: Menighetenes svake økonomi, midt i et samfunn i hurtig utvikling.

Hvordan ville det se ut med tilgangen til det teologiske studium i Norge under liknende forhold? Hvilke unge mennesker med evner og anlegg ville søke en utdanning som tar 3–5 år lenger tid enn en lærerutdanning, men gir en inntekt på ca. halyparten av det læreren tjener? Det er et Guds under at så pass mange dyktige unge mennesker under disse forhold likevel tar imot Kristi og kirkens kall og kommer til Makumira.

Nå har nok virkelig begavede unge mennesker en atskillig lysere framtid også i kirkens tjeneste; det finnes prester som tjener like bra som folkeskolelærerne, og det finnes undervisnings- og administrative stillinger som avlønnes enda bedre. Men til gjengjeld er konkurransen om slike mennesker så svær at kirken vanskelig når fram. De nye nasjonale regjeringene opererer med lønnstilbud som ennå er delvis bestemt av kolonitidens europeere. Her i Tanzania kommer regjeringen inn allerede mens de unge går på realskole eller gymnas (som her er fritt), og venter minst fem års plikttjeneste som da penser den unge inn i en livsgjerning før han i det hele får reflektere på mulig prestetjeneste.

Det er den nasjonale selvstendighet som mer enn noe annet har skapt krisen i afrikansk presteutdanning. Oppbyggingen av et nasjonalt embetsverk gir de store økonomiske muligheter for de få velutdannede afrikanere — embetslønnen kan ligge ti ganger høyere enn hva kirken kan tilby! Men det ville være helt forkjært å se vår krise bare i lys av økonomien. Først og fremst møter utviklingen den idealistiske og begavede student som en veldig utfordring til å ta del i byggingen av sin nasjon. Gir ikke denne oppgaven ennå større muligheter for et *kristent* Afrika enn det å tjene som prest? Kan ikke prestestillingene fylles av folk med ringere muligheter?

Kirkens prestelønns-politikk må heller ikke tolkes ut fra snevert nasjonalistiske motiver. Prestene må ikke fjernes fra sine menigheter til et helt annet liv. Statens politikk kan komme til å skape det som før var ukjent i Afrika: et klassesdelt samfunn, basert på et utdannings-aristokrati.

Situasjonen er arvet fra kolonitiden. Kolonimakten måtte

friste med lønnsmessig kompensasjon for å få kvalifiserte folk til å leve i det «ville» Afrika noen år.

Og i menighetene gjør denne koloniarven seg gjeldende på en annen måte. Misjonsarbeidet ble jo drevet for penger som kom fra et økonomisk rikere samfunn enn det afrikanske. Skoler, sykehus, lærere, prester og leger — alt dette og mere til opplevde afrikaneren som himmelsendte gaver. Dette var den hvite manns magi; tok man hans religion, ville Gud sørge for en på alle vis. Misjon kan umyndiggjøre menneskene og ta fra dem ansvarsfølelsen. Det er mange slags «te-kristne».

III

«Stewardship» blir et nøkkelfag i den teologiske utdannelsen. Afrikaneren må hjelpes til å forstå sammenhengen mellom Guds gaver og den egne innsatsen. Han må læres opp til å ta ansvar, også for økonomien. Dette er en hovedlinje i nærsagt alle politiske taler også, enten taleren er Mzee Kenyatta eller Mwalimu Nyerere. Men det er en kamp mot strømmen likevel. Både historien og institusjonene og psykologien og stundom også teologien synes å arbeide mot oss. Afrikaneren er vant til å dele med andre mennesker, men han er ikke vant til å dele med en institusjon. Der andre alltid før avgjorde sakene for ham, der skal han nå selv treffe beslutninger. Bare det kan være vanskelig nok, uten tradisjon og erfaring som han er innenfor den nye sivilisasjon. Men enda vanskeligere er det stundom for ham å vite at en sak slett ikke er brakt vel i havn i og med at den oppnevnte komité er blitt enig om et vedtak. At et standpunkt har konsekvenser, at en beslutning krever arbeid og innsats, det *vet* han naturligvis. Men han er blitt oppdratt til å se at andre gjør arbeidet.

Naturligvis dreier det seg ikke om noe karaktertrekk ved rasen. Afrikaneren er på ingen måte doven eller arbeidssky, han har en innsatsvilje og en arbeidsglede som ofte overgår hva vi er vant med. Det er de siste hundre års historie som har gjort ham umyndig. Derfor er selvstendigheten den uomgjengelig nødvend-

dige forutsetning for alt fremskritt. Her dreier det seg ikke om politisk opportunisme, men om moral og etikk. Her ligger et arbeidsfelt hvor politiker, misjonær og prest har parallelle oppgaver. I dette arbeidsfelt foregår vårt århundres virkelige revolusjon, og vi tror og vet at den bare kan bringes til et lykkelig resultat gjennom evangeliet. Der hvor mennesket frigjøres fra trelldommen under denne verdens «elementer», blir de også i stand til å bære vekten av sin egen skjebne.

Den teologiske siden av treningen til stewardship kan muligens løses ut fra de vestlige kirkenes teologiske arv og innsikt. Men faren for oss ligger i at vi vanskelig kan se oppgaven tilstrekkelig radikalt; vi kan være engasjert for vårt misjonsselskaps interesser, i alle fall er vi bundet av vår egen kulturelle og politiske arv. Det er lite sannsynlig at vi lykkes i å stille spørsmålene korrekt, slik de skulle formuleres i Afrikas situasjon.

IV

Et annet problemfelt møter den teologiske lærer i ekumenikken. Igjen får han prøve å se saken med afrikanerens øyne. Igjen må han huske den viktigste faktor i afrikanerens reaksjonsmønster: umyndiggjørelsen gjennom imperialisme og misjon. Dette være sagt uten noen bebreidelse til noen av kantene; det var nok et uunngåelig gjennomgangsstadium til vår tids tekniske sivilisasjon. Men med selvstendighet innen rekkevidde vokser utålmodigheten. Jeg må tilstå at jeg er blitt overrasket over at den ikke er *større* blant studentene. Åpenbart kjenner de seg hjemme i miljøet på Makumira; de er trygge sammen med oss. Og chagga-studentene har arven fra Bruno Gutmann i ryggen, med respekten for verdiene i stammesamfunnet. De har råd til å vente, de går øyensynlig med på at en ikke uten videre kan hoppe over tradisjonen i forkynnelse og kirkeordning, ettersom troen kommer av forkynnelsen.

I Tanzania er enhetsarbeidet foreløpig kjørt fast på bispe-embetet. Anglikanerne kan ikke gå inn i en kirkelig enhet uten gjennom bispeembetet. Men fem av Tanzanias sju lutherske

synoder vil helst bare ha tilsynsmenn valgt på åremål. Som gode lutheranere kan de saktens gå med på å få biskoper. Men siden dette spørsmålet er blitt et nøkkelproblem under de sammen-slutningsforhandlinger som kulminerte i Dodoma-møtet 1965, føler i hvert fall europeere og amerikanere at det må sies frá at bispeembetet ikke hører med i definisjonen av den sanne kirke. For «til kirkens sanne enhet er det tilstrekkelig å være enige om evangeliets lære og sakramentenes forvaltning. Men ikke er det nødvendig at man overalt har de samme menneske-lige overleveringer eller ceremonier» (Augustana VII), (Lutheran World 1965 s. 268). Heller ikke afrikanerne vil institusjonalisere et moment som kan komme til å skygge for evangeliets frihet.

Der står man da. Ingen av partene kan gi etter. Men studentene mener fullt og fast at denne krisen skyldes at man har gått for fort fram. Man må ha tid til å snakke ut om saken, tid til bønn om den Hellige Ånds veiledning. De kan ikke tenke seg annet enn at kristne brødre må kunne finne sammen på bibelsk grunn, dersom bare broderkjærligheten får råde.

Tanzania alene har 120 forskjellige stammer og språk. Uten vilje til enhet har Afrika ingen framtid. Dersom de kristne ikke står sammen, vil folk ikke høre på oss, hevder de teologiske studenter.

V

Bibelstudiet er den del av arbeidet som øyensynlig faller lettest for afrikanerne. De fleste av studentene på Makumira tar gresk som frivillig fag, noen leser hebraisk privat med vår tyske gammeltestamentler. Interessen for hebraisk kan skyldes at swahili har atskillige semittiske låneord, og enkelte av stamme-språkene har en grammatisk struktur som minner om hebraisk.

Deres tankegang og forestillingsverden ligger Bibelens så nær. Når jeg første gang nevner Paulusordet om at vi ikke har «kamp mot kjød og blod, men mot makter, mot myndigheter, mot verdens herrer i dette mørke», da ser de lenge på meg for å finne ut om jeg virkelig tror på det der. Vi snakker litt om heksekunster og magi, og snart er vi på bølgelengde. Korintierbrevene

er som adressert til Afrika 1966, Galaterbrevet fører dem inn i spenningen mellom det gamle og det nye, de gleder seg over friheten fra loven og gleder seg over at de ikke trenger å forakte loven. På så mange vis står vi i «Samtidighetens Situation» uten å måtte ty til eksistensialistiske knep. Hva «Efterfølgelsen» kan bety, det er også eksistensiell sannhet for dem.

VI

Men det som gir gleden i arbeidet med Bibelen, gir sorg i arbeidet med kirkehistorien. De nitten hundre år eksisterer simpelthen ikke for disse unge menneskene! De kommer fra en historie med svært forkortet perspektiv, de kjenner i grunnen bare to historiske krefter, «Kizungu» og «Afrika» — det europeeren står for, og det Afrika står for. Deres skjebne er bestemt av kampen mellom de fremmede interesser og Afrikas sjel. Og «Afrikas sjel» er som et barns sinn; så uformet, så uartikulert, så tillitsfullt og så mistenksomt, med en storstilt og praktisk kjærlighetsevne og en brutal mangel på forståelse for andre syn enn det egne. Og «det egne» vet de så lite om, fordi dette «egne» akkurat er i ferd med å bli til. Uansett hva de studerer, Luther eller Augustin, Spener eller Hudson Taylor — det er de «egne» nokså tilfeldige problemer de behandler, det er sine egne tanker de kommer fram med. Sammenhengen mellom de historiske skikkelsenes problemer og deres tidssituasjon får de ikke tak på, og årstall har ingen mening. De er ahistoriske mennesker.

VII

Likevel — kirkehistorie er ikke et håpløst fag. På universitetsplanet har vi et slikt: troslæren. Det er *Vestens* teologiske tenkning «Diploma»-studentene skal føres inn i. Afrikanerens konkrete og poetiske forestillingsverden skal transponeres til greske og latinske og tyske og analytiske abstraksjoner, som ofte har et helt annet forestillingsgrunnlag og et helt annet samfunn til bakgrunn. Noen hjelp av betydning får vi ikke i lærebøkene.

Det finnes ingen afrikansk teologi. Det verste er at en stundom spør seg selv etter hensikten med det hele. Det disse unge menneskene trenger, er øvelse i å definere og presisere — hvorfor gå omveien om Europa? På sett og vis er det mere et spørsmål om å bringe dem over fra GT til NT enn det er spørsmål om via teologien å bringe dem tilbake til Bibelen. En kjenner seg snarere kallet til å forsvare deres forestillingsverden mot europeisk smitte. For slik de er, taler Bibelen til dem på en ganske annen direkte måte enn den gjør til oss. Gud er veldig i sin vrede uten at det anfekter hans kjærlighet. For den som ikke kjenner ham, er han så uberegnelig som en kvinnes sinn. Jurist er han slett ikke, dertil har han alt for mye fantasi. Godt at han har talt til oss, han lar sine veldig krefter lede av sitt ord, som er mer virkekraftig enn noe magisk formular.

I tre uker strevde jeg med forsoningslæren i dens forskjellige utforminger: løsepenge, strafflidelse, satisfaksjon, selvhengivelse, og nådde slett ikke fram. Inntil jeg en dag fortalte noen historier jeg tilfeldigvis hadde funnet i Karen Blixens «afrikanske farm». Så fikk jeg et par av studentene til å gjengi liknende eksempler fra sin egen stammetradisjon. Hvordan gjenopprettes harmonien når et mord er begått? Det bibelske materiale fant sin plass, punkt for punkt; både de objektive og de subjektive momentene kom med. Fellesskapsmåltidet spilte en viktig rolle, offerdyret må både levende og døde ha del i, både forurettede og skyldnere, bare slik kan verdensharmonien gjenopprettes. Så ba jeg dem lese H. Ringgren om «Offeret i Bibelen» i sin to måneder lange ferie, og arbeide videre med lærebokens europeiske tanker. Så får vi håpe det beste, at forbindelsen knyttes. Men allerede nå kan de *preke* rett om forsoningen, selv uten Anselm og Abelard, uten Luther og Calvin!

VIII

Swahili, som er studentenes naturlige uttrykksmiddel, synes for en begyner i språket både å være et hjelpemiddel og en fare for avsporing. Det er så arabisk-islamisk i sin idiomatiske

oppbygning og grammatiske struktur at en må spørre seg selv om det ikke virker som et dekke over evangeliet om syndenes forlatelse. Det personlige ansvar kommer ikke til uttrykk, i hvert fall sjelden i dagligtale. Koppen gikk i stykker, det var aldri jeg som knuste den. Gud vet det, og dermed er det hverken mer å si eller noe å gjøre. Språket er en del av folkets umyndiggjørelse, til tross for at det er blitt som et symbol på folkets verdighet. Det utrolige ved syndenes forlatelse blir til noe ganske naturlig. Gud blir både for nær og for fjern. Det vil nok ennå vare noen tid før Afrika kan frembringe en forfatter som kan tale til «Hiin Enkelte».

Der er så mye annet en også skulle ha nevnt, dersom leseren skulle få et noenlunde fullstendig bilde av situasjonen innen afrikansk presteutdanning etter frigjøringen: Studentenes innsats i aktivt evangeliseringsarbeid, de praktiske øvingene ved skolen og ute i menighetene, gudstjenestelivet ved skolen med morgen-, middags- og aftenbønn, salmesang til tromme-akkompagnement, fritid med sport, kroppsarbeid og politikk. Studentlaget gikk til topps i årets kretsturnering i fotball, og spilte uavgjort på Stadion i Arusha for 10 000 tilskuere på selveste Partidagen 7. juli!

Men disse noe subjektive observasjoner og refleksjoner får tjene som et øyeblikksbilde, mens jeg samler et materiale av tall og fakta. Slikt må innhentes i marken, for utviklingen går så hurtig at publikasjoner er ubrukelige.